

Funkcjonalny opis języka - fonetyka i fonologia

1. METRYCZKA	
Rok akademicki	2024/2025
Wydział	Wydział Lekarsko-Stomatologiczny
Kierunek studiów	Logopedia ogólna i kliniczna
Dyscyplina wiodąca	(zgodnie z załącznikiem do Rozporządzenia Ministra NiSW z 26 lipca 2019)
Profil studiów	(ogólnoakademicki/praktyczny)
Poziom kształcenia	I stopnia
Forma studiów	stacjonarne
Typ modułu/przedmiotu	obowiązkowy
Forma weryfikacji efektów uczenia się	zaliczenie
Jednostka prowadząca /jednostki prowadzące	Zakład Logopedii i Emisji Głosu, Centrum Logopedyczne IPS UW, 02-927 Warszawa, ul. Karowa 20
Kierownik jednostki/kierownicy jednostek	dr hab. Olga Jauer-Niworowska, prof. ucz.
Koordinator przedmiotu	dr hab. Olga Jauer-Niworowska, prof. ucz.; dr Kamila Potocka-Pirosz o.jauer-niworo@uw.edu.pl ; k.potocka@uw.edu.pl
Osoba odpowiedzialna za sylabus	dr hab. Anita Lorenc, prof. ucz. anita.lorenc@uw.edu.pl
Prowadzący zajęcia	dr hab. Anita Lorenc, prof. ucz. (wykład) dr hab. Katarzyna Drózdź-Łuszczak, prof. ucz.; dr Izabella Ławecka (ćwiczenia)

2. INFORMACJE PODSTAWOWE			
Rok i semestr studiów	I rok I stopnia, semestr II	Liczba punktów ECTS	4.00
FORMA PROWADZENIA ZAJĘĆ			

Załącznik nr 4B do Procedury opracowywania i okresowego przeglądu programów studiów
(stanowiącej załącznik do zarządzenia nr 68/2024 Rektora WUM z dnia 18 kwietnia 2024 r.)

Godziny kontaktowe z nauczycielem akademickim	Liczba godzin	Kalkulacja punktów ECTS
wykład (W)	30	1
seminarium (S)		
ćwiczenia (C)	30	1
e-learning (e-L)		
zajęcia praktyczne (ZP)		
praktyka zawodowa (PZ)		
Samodzielna praca studenta		
Przygotowanie do zajęć i zaliczeń	60	2

3. CELE KSZTAŁCENIA	
C1	Rozróżnianie fonemu od głoski.
C2	Poznanie mechanizmów tworzenia głosek.
C3	Zyskanie umiejętności rozpoznawania w potoku mowy elementów, których realizacja jest zgodna z systemem fonologicznym.
C4	Rozpoznawanie i przewidywanie kontekstów koartykulacji.

4. EFEKTY UCZENIA SIĘ	
Numer efektu uczenia się	Efekty w zakresie
Wiedzy – Absolwent zna i rozumie:	
W1	ma elementarną wiedzę dotyczącą systemu językowego; zna podstawowe pojęcia fonetyczne i fonologiczne; zna podstawowe teorie fonologiczne; rozumie światowy dorobek, obejmujący podstawy teoretyczne oraz zagadnienia ogólne i wybrane zagadnienia szczegółowe, z zakresu fonetyki artykulacyjnej
W2	ma podstawową uporządkowaną wiedzę o budowie i funkcjonowaniu narządów mowy, aparatów: oddechowego, fonacyjnego, artykulacyjnego; zna i rozumie klasyfikację artykulacyjną polskich głosek na tle klasyfikacji międzynarodowej; zna i rozumie zapis fonetyczny i procesy fonetyczne zachodzące w języku polskim
W3	zna metody empiryczne stosowane w fonetycznych badaniach artykulacyjnych
Umiejętności – Absolwent potrafi:	
U1	potrafi wykorzystać podstawową wiedzę teoretyczną z zakresu językoznawstwa; umie samodzielnie zdobywać informacje i rozwijać umiejętności, korzystając z różnych źródeł (w języku polskim oraz językach obcych) oraz nowoczesnych technologii

Załącznik nr 4B do Procedury opracowywania i okresowego przeglądu programów studiów
(stanowiącej załącznik do zarządzenia nr 68/2024 Rektora WUM z dnia 18 kwietnia 2024 r.)

U2	potrafi określić cechy artykulacyjne samogłosek i spółgłosek języka polskiego
U3	potrafi analizować i interpretować wyniki wybranych badań fonetyczno-instrumentalnych (np. palatografia, rentgenografia, ultrasonografia, artykulografia elektromagnetyczna) i wnioskować na ich podstawie

Kompetencji społecznych – Absolwent jest gotów do:

K1	ma świadomość poziomu swojej wiedzy i umiejętności z zakresu fonetyki i fonologii, jest gotów do jej uzupełniania i doskonalenia i potrafi to robić; dokonuje samooceny własnych umiejętności i kompetencji
K2	ma świadomość złożoności problemów związanych z funkcjonowaniem języka jako środka komunikacji
K3	jest gotów do uznawania znaczenia wiedzy fonetycznej i fonologicznej w rozwiązywaniu problemów poznawczych i praktycznych

5. ZAJĘCIA

Forma zajęć	Treści programowe	Efekty uczenia się
wykład	<p>Wykład 1: Fonetyka a fonologia. Działy fonetyki i fonologii. Sylaba i podział na sylaby w języku polskim. Skala sonorności.</p> <p>Wykłady 2-3: Budowa i funkcjonowanie narządów mowy. Mechanizmy przepływu prądu powietrza – fonacja – artykulacja. Terminologia stosowana w światowych i polskich opisach fonetyczno-artykulacyjnych.</p> <p>Wykład 4: Fonem – głoska – alofon – litera. Typy wariantów fonetycznych. Mowa a pismo. Fonemy samogłoskowe i spółgłoskowe. Transkrypcja fonetyczna. Międzynarodowy i slawistyczny zapis fonetyczny. Alfabet SAMPA.</p> <p>Wykład 5: Inwentarze fonologiczne języka polskiego i ich konsekwencje. Wybrane teorie fonologiczne.</p> <p>Wykład 6: Koartykulacja. Najważniejsze typy procesów fonologicznych: elizja, epenteza, metateza, modyfikacja (asymilacje). Opozycja i neutralizacja opozycji. Cechy dystynktywne i nierelewantne. Typy dystrybucji głosek.</p> <p>Wykłady 7-9: Norma wymawianiowa i wariantywność wymowy. Zagadnienia poprawnej wymowy. Klasyfikacja upodobnień ze względu na rodzaj, miejsce, kierunek i typ. Upodobnienia pod względem dźwięczności, miejsca i sposobu artykulacji, miękkości – interpretacja fonetyczno-fonologiczna. Różnice regionalne w wymowie.</p> <p>Wykłady 10-11: Historia polskich badań fonetyczno-instrumentalnych. Współczesne sposoby wizualizacji fonacji i artykulacji w instrumentalnych badaniach fonetycznych.</p> <p>Wykłady 12-13: Architektura klasyfikacji artykulacyjnej IPA. Charakterystyka fonetyczna głosek języka polskiego (samogłosek i spółgłosek) z uwzględnieniem wyników badań fonetyczno-instrumentalnych (palatografia, rentgenografia, ultrasonografia, artykulografia elektromagnetyczna).</p>	W1, W2, W3, U2, U3, K1, K3

	Wykład 14: Prozodia mowy. Wykład 15: Podsumowanie.	
ćwiczenia	<p>Ćw. 1: Alfabet fonetyczny. Podstawowe zasady zapisu fonetycznego. Podział na sylaby.</p> <p>Ćw. 2: Ćwiczenia w zapisie tekstu słyszanego. Wielofunkcyjność <i>i</i>.</p> <p>Ćw. 3: Kryteria klasyfikacji spółgłosek. Ćwiczenia w rozpoznawaniu cech artykulacyjno-brzmieniowych głosek.</p> <p>Ćw. 4: Spółgłoski miękkie i zmiękczone. Ćwiczenia w rozpoznawaniu spółgłosek na podstawie cech artykulacyjno-brzmieniowych. Wstępna interpretacja fonologiczna głosek.</p> <p>Ćw. 5: Kryteria klasyfikacji samogłosek i półsamogłosek. Ćwiczenia w zapisie fonetycznym.</p> <p>Ćw. 6-7: Realizacja foniczna liter <i>ą</i> oraz <i>ę</i>.</p> <p>Ćw. 8: Różnice regionalne w wymowie. Ćwiczenia w zapisie fonetycznym i transkrypcji fonologicznej.</p> <p>Ćw. 9-11: Charakterystyka upodobnień z uwzględnieniem interpretacji fonologicznej.</p> <p>Ćw. 12: Inne zjawiska fonetyczne (tzw. uszczelinowanie, rozsuniecie artykulacyjne, uproszczenie).</p> <p>Ćw. 13-14: Ustalanie cech dystynktywnych tworzących fonem (system fonologiczny Dróżdź-Łuszczyc - Siudzińska).</p> <p>Ćw. 15: Repetytorium.</p>	W2, W3, W4, K1, K2, U1

6. LITERATURA

Obowiązkowa

1. Wierzchowska B. 1970. *Wymowa polska*, Wrocław.
2. Wiśniewski M. 2001. *Zarys fonetyki i fonologii współczesnego języka polskiego*, Toruń (część poświęcona fonetyce).
3. Dróżdź-Łuszczyc K., Siudzińska N. 2024. *Reinterpretacja systemu fonologicznego współczesnego języka polskiego*, „Język Polski” nr 2, s. 5-17.

Uzupełniająca

1. Lorenc A., Król D., Klessa K. 2018. *An acoustic camera approach to studying nasality in speech: The case of Polish nasalised vowels*, „Journal of Acoustical Society of America” 144 (6), s. 3603–3617.
2. Lorenc A. 2018. *Charakterystyka artykulacyjna polskich sybilantów retrofleksyjnych. Badanie z wykorzystaniem artykulografii elektromagnetycznej*, „Logopedia” 47(2), s. 157-176.
3. Lorenc A. 2016. *Transkrypcja wymowy w normie i w przypadkach jej zaburzeń. Próba ujednolicenia i obiektywizacji* [w:] Kamińska B., Milewski S. (red.) *Logopedia artystyczna*, Gdańsk, s. 107–143.
4. Łobacz P. 1996. *Polska fonologia dziecięca*, Warszawa.
5. Łobacz P. 1998. *Sybilantność* [w:] Puppel S. (red.), *Scripta manent*, Poznań, s. 135–154.
6. Madelska L. 2000. *Zapis fonetyczny. Zbiór ćwiczeń*, Poznań.
7. Madelska L. 2005. *Słownik wariantowości fonetycznej współczesnej polszczyzny*, Kraków.

8. Madelska L., Witaszek-Samborska M. 1997. *Zapis fonetyczny. Zbiór ćwiczeń*, Poznań.
9. Milewski S. 1997. *Frekwencja fonemów w tekstach mówionych dzieci w wieku przedszkolnym*, Gdańsk.
10. Milewski S. 1999. *Lingwistyczne i dydaktyczne aspekty analizy fonemowej*, Lublin.
11. Parol U.Z. 1988. *Schematy artykulacyjne głosek polskich*, Lublin.
12. Ročlawski B. 1976. *Zarys fonologii, fonetyki, fonotaktyki i fonostatystyki współczesnego języka polskiego*, Gdańsk: Wydawnictwo Uczelniane Uniwersytetu Gdańskiego.
13. Ročlawski B. 2010. *Podstawy wiedzy o języku polskim dla glottodydaktyków, pedagogów, psychologów i logopedów*, Gdańsk: Glottispol.
14. Rybka P. 2015. *Międzynarodowy alfabet fonetyczny w slawistyce*, Katowice.
15. Steffen-Batogowa M. 2000. *Struktura akcentowa języka polskiego*, Warszawa.
16. Szpyra-Kozłowska J. 2002. *Wprowadzenie do współczesnej fonologii*, Lublin.
17. Szpyra-Kozłowska J. 2002. *Inwentarze fonemów języka polskiego i ich konsekwencje*, „Logopedia”, t. 31, s. 7–26.
18. Trochymiuk A., Święciński R. 2004. *Symbole podstawowej transkrypcji Międzynarodowego Towarzystwa Fonetycznego (IPA) i jej rozszerzenia (ExtIPA)*, „Audiofonologia”, t. 25, s. 97–114.
19. Wierzchowska B. 1980. *Fonetyka i fonologia języka polskiego*, Wrocław.

Wybrane linki:

Animacje artykulacji głosek polskich opracowane na podstawie danych EMA (Lorenc A., Łobacz P., Święciński R. 2011): <https://www.komlogo.pl/index.php/norma/gloski-w-wyrazach>

Polish by Wikor Jassem: <https://www.cambridge.org/core/journals/journal-of-the-international-phonetic-association/article/polish/8CDD2C699493A69A40A5E7D923629574>

Peter Ladefoged. Materiały, podręczniki fonetyczne zebrane: <http://www.phonetics.ucla.edu/index.html>

The International Phonetic Association: <http://www.langsci.ucl.ac.uk/ipa/index.html>

Illustration of the IPA collection: <https://www.cambridge.org/core/journals/journal-of-the-international-phonetic-association/illustrations-of-the-ipa>

Interactive IPA chart: <https://www.ipachart.com/>

The World Atlas of Language Structures (WALS): <https://wals.info/>

7. SPOSOBY WERYFIKACJI EFEKTÓW UCZENIA SIĘ

Symbol przedmiotowego efektu uczenia się	Sposoby weryfikacji efektu uczenia się	Kryterium zaliczenia
Np. A.W1, A.U1, K1	<i>Pole definiuje metody wykorzystywane do oceniania studentów, np. kartkówka, kolokwium, raport z ćwiczeń itp.</i>	<i>Np. próg zaliczeniowy</i>
U2	Zaliczenie ustne (odczytywanie rentgenogramów)	Próg zaliczeniowy 60%
W1, W2, W3, U1, U3, K1, K2	Bieżąca kontrola przygotowania do zajęć, końcowe zaliczenie pisemne	Próg zaliczeniowy 60%
	Obecność	Obecność jest obowiązkowa (dopuszczalne dwie nieobecności)

8. INFORMACJE DODATKOWE

Załącznik nr 4B do Procedury opracowywania i okresowego przeglądu programów studiów

(stanowiącej załącznik do zarządzenia nr 68/2024 Rektora WUM z dnia 18 kwietnia 2024 r.)

(tu należy zamieścić informacje istotne z punktu widzenia nauczyciela niezawarte w pozostałej części sylabusu, w szczególności w oparciu o regulacje wynikające z § 26 ust. 1 i 2, § 27 ust. 3 oraz § 28 ust. 1 Regulaminu Studiów wskazanie liczby terminów zaliczeń przedmiotu, w tym zaliczeń dopuszczających do egzaminu, oraz np. czy przedmiot jest powiązany z badaniami naukowymi, szczegółowy opis egzaminu, informacje o kole naukowym)

Prawa majątkowe, w tym autorskie, do sylabusu przysługują WUM. Sylabus może być wykorzystywany dla celów związanych z kształceniem na studiach odbywanych w WUM. Korzystanie z sylabusu w innych celach wymaga zgody WUM.

UWAGA

Końcowe 10 minut ostatnich zajęć w bloku/semestrze/roku należy przeznaczyć na wypełnienie przez studentów Ankiety Oceny Zajęć i Nauczycieli Akademickich